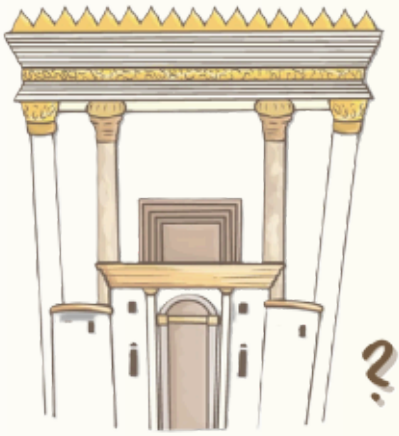

תורה לישראל - ולגויים

הקדמה

בגליון הקודם עסקנו בנושאי פרשת **בשלח**, שכל עיקרם הכנות למתן **תורה** לאחר היציאה ממצרים, עם נסיון להפיק תובנות לעידן שלנו היום, אשר כל-כולו מצב **ביניים** בין סיום הגלות, שלכאורה כבר התרחש עם קום המדינה, לבין העמדת מלכות עצמאית-באמת, אשר ספר התורה על לבה, שכולנו מצפים (או אמורים לצפות) לה בכל יום שתבוא.

בסיום התייחסנו בקיצור ל**ביאת יתרו** כקוטב נגדי ל**עמלק** הבא לרפות ידים ולחסום את דרך סיני. כעת, כשאנו קוראים בתורה בפרשת יתרו, אשר ברובה עוסקת במעמד סיני, יש לנו להתרכז בסיפור יתרו, ש"זכה" להיות "סמוך ונראה" למתן תורה, ולהקרא עמו בפי כל ישראל מדי שנה בשנה – מה שמלמד לכאורה על קשר ייחודי שדורש פיתוח והתבוננות-לגופו.

יתרו לפני או אחרי מתן תורה בא

לפי סדר הכתובים נראה כי יתרו לפני מתן תורה בא, כי שמועה שמע במדין על עמלק שכֵּנו [כידוע שמדין ועמלק סמוכים לרוב במקרא, וכשנלחם שאול בעמלק, קדַם והזהיר את הקיני, ממשפחת יתרו, לסור מתוך עמלק לבל ייפגע עִמו] שבא ללחום בישראל, וכנגדו התייצב יתרו להביע הזדהות. לפי זה הגיע יתרו לרפידים עם הנצחון על עמלק, ולקראת ביאת ישראל מרפידים לסיני, ומשה יושב לשפוט את העם לפי החוק והמשפט שניתנו במרה (שהן בכללוּת "תורת אמך" – ראו בגליון הקודם אודות הַקֶשר למרים, ובכללם תורת אבות-העולם שציוו את ביתם "לעשות צדקה ומשפט").

אמנם מאחר שהזמנים צפופים למדי, וגם מדברי משה בראש ספר דברים נראה שרק לקראת היציאה מחורב מינה משה שרי אלפים וכו' (מה שמתקשר גם למינוי הזקנים בפרשת בהעלותך), נוטים רבותינו ז"ל בתורה-שבעל-פה לומר שלאחר מתן תורה בא יתרו (וכן ספר "משנה תורה" הוא בבחינת תושבע"פ שבתושב"כ, ואכמ"ל), ומשה שופט את העם לפי חוקי סיני, אלא ש**שמועת** יתרו היתה לפני כן, וכשהגיע כבר ניתנה תורה. [וישנה גם דרך-ביניים, לפיה הגיע יתרו לפני מתן תורה, אך ישיבת משה לשפוט ומינוי השופטים לא היו ממחרת בואו, אלא ממחרת יום הכפורים שבו ירד משה עם לוחות הברית].

כך או כך, הלא-דבר-הוא שראה הכתוב להקדים את כל סיפור יתרו לפני מתן תורה וכהקדמה לו. הניגוד לעמלק (הנ"ל) אמת הוא, אך אינו מודגש בכתוב, וגם אין די בו להסביר את הנתק בין שני הסיפורים ופתיחת "פרשת שבוע" חדשה (כמנהג כל ישראל) בסיפור יתרו, ובפרט אם נאמר שכולו או רובו לאחר מתן תורה היה. ננסה אפוא לעמוד על שורש הענין מזוית אחרת.

"כי לי כל הארץ"

ב"פרוגרמה" למתן תורה, שנאמרה כדברי רבותינו בשני בסיון, למחרת בוא ישראל לסיני, נאמר: כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל: "אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על כנפי נשרים ואביא אתכם אלי. ועתה אם שמע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי, והייתם לי סגולה מכל העמים **כי לי כל הארץ**, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש". **כל הארץ** משמע כל העולם – הווי אומר: כל מה שבראתי, לכבודי בראתי, ומחשבתי ורצוני לשכון כבוד בכל ברואי העולם (לפחות מאז בריאת **אברהם** (בגי' **ברא אדם**), "אב המון גויים", ש"קיבל שכר כולם" והעלה את העולם על דרך המלך, לאחר שני אלפים של תוהו ובוהו), כעת הגיע הזמן לממש את כוונתי ולהנחיל באמצעותכם תורה לכל באי עולם, כשאתם כהנים-שליחים, **וזוהי סגולתכם שאינכם מתעניינים-באמת בדבר הנוגע לעצמכם בלבד, אלא במה שנוגע ו"מדַבר" לכל באי עולם**, כאברהם אביכם הראשון, החסיד שהתחסד עם בוראו ויצא מארצו-מולדתו בכדי ללכת לפנַי ולהאיר את דַרכִּי, דרך הצדקה והמשפט לכל בני אנוש. משום כך גם אברהם קרוי "**כהן לעולם** (על דברתי מלכי צדק" (תהלים קי,ד), שכדברי רבותינו הוא שֵם בן נח וממנו קיבל אברהם את הכהונה לאחר החלצותו להציל במלחמת המלכים שבפרשת לך-לך).

היתה בפועל מתי שהיתה – **שמיעת** (משמע גם: **הבנת**) יתרו על תשועת ישראל המוצדקת מאין כמוה, ומשפט המצרִים, מדה במדה, "בדבר אשר זדו עליהם", משמשת כעין מבוא או תנאי למתן תורה שבסופו של דבר נועדה לתיקון העולם כולו, וסוף מעשה נעוץ במחשבה תחילה. ויש לזכור כי יתרו עצמו מצאצאי אברהם הוא, כי מדין הוא מבני קטורה, והוא נציג אותנטי של כל המון הגויים. ובלעדיו, עמלק (שגם הוא מזרע אברהם!) מחציף פנים לייצג את המון הגויים ולטעון כי בשום פנים לא תוכל תורת הצדקה והמשפט להתקבל על דעת בן אנוש שאינו אלא קוף, השקוע ללא-מוצא בטבעו ובצרכיו.

משפטים לפני ואחרי

"משל למטרוניתא שהיתה מהלכת, הגייס (=משמר שוטרים) לפניה והגייס לאחריה" – כך המשילו רבותינו את התורה הנתונה בין השופטים בהם דיבר יתרו, לבין סדר "ואלה המשפטים". "המשפט **לאלקים** הוא" ככתוב (דברים א,יז), כי "אלקים-שופט" (תהלים עה,ח), וגם השופטים-הסמוכים קרויים "אלהים" בפרשת משפטים (כב,ז-ח) ועוד, וכשם שמעשה בראשית נפתח בשם אלקים, וממשיך ב"תולדות השמים והארץ ביום עשות **הוי"ה אלקים** ארץ ושמים" כך מתן תורה, "מעשה מרכבה" בו מתגלה ומופיע שם הוי"ה בפי משה באֵש, מקדים לו יתרו, ואלקי המשפט והסדר-הטוב בפיו (ואף הוא מקריב עולה וזבחים **לאלקים**, בעוד שבישראל עיקר הקרבנות **"בלתי להוי"ה לבדו"**), ולאחריו שוב פרשת משפטים [ואגב כך, יתכן שגם בפועל עצת יתרו ניתנה עוד לפני מתן תורה, ורק ביצועה למעשה היה לאחריו, קרוב למסע מסיני כנראה בסדר דברים, וכנ"ל].

העובדה הזאת ששם אלקים מקיף לשם הוי"ה, ונתון לפניו ולאחריו, הוא היוצר את השויון בין השמות – "הויה הוא האלקים" – והוא-גם-הוא השויון שבין האיש לאשה (ולמעלה בקדש בין קוב"ה ושכינת עוזו זו כנסת ישראל). האיש הוא כביכול בלתי-משתנה, בבחינת "אני הוי"ה לא שָׁניתי" (מלאכי ג,ו), והאשה, הנוקבא-הבריאה-המציאות, פעמים שהיא מעל האיש ונקראת "אמי" ופעמים תחתיו ונקראת "בתי", ובסך-הכל "תמתי-תאומתי".

וכן הוא היחס בין ישראל וגרי הצדק, שמצד אחד חביבים הגרים יותר מישראל, כי באו מרחוק ויש בהם מצות אהבת הגר מלבד אהבת ישראל, ופעמים (כמו בפרקי ההלל) ש"יראי ה' (-אלו הגרים") מעולים מבני ישראל, ופעמים שהם נחותים מהם, ובסך הכל "ככם-כגר" [וכן משה מציע לחובב, אשר הוא יתרו (או בְּנוֹ) חלק יפה בארץ, בפרשת בהעלותך].

וכענין זה ממש ה"מקום שבעלי תשובה עומדים בו", שהוא (לדברי ר' אבהו בברכות פרק אין עומדין), גבוה ממקום הצדיקים הגמורים, כי-כן הקדים הכתוב ("שלום שלום ל)רחוק (ו)לקרוב", ופעמים בעלי תשובה מתחת לצדיקים (כדעת ר' יוחנן האומר שצדיקים הם ה"רחוקים" מעיקרא מן העבירה), ובסך הכל שניהם שוים לגמרי, וסימנך: **לרחוק** עולה במספר **ולקרוב**!

הגברים, הנשים, ותורה-שבעל-פה

יתרו מביא עמו את צפורה אשת משה, המייצגת כאמור את המציאות המשתנה (כפי שהאשה נתונה לשינויים-חידושים בגופה), אשר משה המזומן לקראת שם הוי"ה, פורש ממנה בהמשך. ענין זה קושר את הנשים בכלל לגיור, מה שבא לביטוי מופלא בגימטריא: **שרה רבקה רחל ולאה** שוה בדיוק **נשים נכריות**! כביכול האיש בתורתו נושא את **המהות**, הבשורה התאורטית הבלתי משתנה מצד שם הוי"ה, ואילו האשה באה מן **המציאות**, המשותפת לכל באי עולם, ו"מתגיירת" – נענית לבשורה ומיישמת אותה בפועל במציאות, וכך חל בה כעין "שינוי עצם" ("זאת הפעם עצם"), כגר שנתגייר שהוא כקטן שנולד, לפיכך גם שימור העצם הביולוגי היהודי נקבע על ידי האשה דווקא.

וכן עולה בדיוק **אשת חבר הקיני**, הלא היא יעל שמצאצאי יתרו-הקיני, אשר "מנשים באהל תבורך" – משרה רבקה רחל ולאה, כדברי רבותינו ז"ל.

והנה **ר' עקיבא**, הראש-וראשון לחכמי תורה שבעל פה, הוא כידוע, מצאצאי יעל (וסיסרא), וכן ר' מאיר ראש תלמידיו שסתם משנה כמותו, הוא בן גרים, וזה מביא אותנו לשויון הערך בין תורה שבכתב לתורה שבעל פה.

"תנא אקרא קאי" וכל בנין לימודו נסוב על המקרא וממשיך אותו למציאות, כפי שאמרו בראש התלמוד הבבלי מתוך כך שהמשנה פותחת ב"מאימתי" (וב-מ', בעוד שהתורה מסתימת ב-ל). אבל בעצם תורה שבעל פה קדמה, כי היא "תורת האדם", תורת האבות ו"תורת הארץ". אמנם היא הכלי המקבל ומיישם בשטח את אור תורת משה, אבל "שרש הכלים גבוה משרש האורות" וקודם לו, וכידוע (מפתיחת אליהו ועוד) שתושבע"פ בכלל, שייכת למלכות-פה ולנוקבא.

"משה עומד ומשמש"

"ויבוא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה לפני האלקים – ומשה היכן היה? אלא עומד ומשמש לפניהם". לאור האמור נראה, כי בבחינת תורה שבכתב לא קם כמשה, אבל בבחינת תורה שבעל פה, הנקראת גם "שימוש תלמידי חכמים", משה מבטל עצמו ורואה עצמו תלמיד משמש.

כי הנה בסוף מסכת מנחות אמרו, שהראהו הקב"ה למשה דור דור ודורשיו, וכשראה את ר' עקיבא דורש לא הבין את דרשתו, וחלשה דעתו (וגם לא הבין מדוע לא ניתנה תורה על ידי ר' עקיבא), עד ששמע את ר' עקיבא עונה לתלמידיו ששאלוהו על הלכה אחת: "זו מניין לך? – זו הלכה למשה מסיני! ונתקררה דעתו. משום כך משה עומד ומשמש בסעודת יתרו (שר' עקיבא מצאצאיו כאמור), כי מדובר בבחינת תורה שבעל פה. לדידו של משה, בחינת תורה שבכתב, ניתן וראוי לעמוד עליו מבקר עד ערב בלא לנבול, כפי שעמד הוא-גופו בהר ארבעים יום וארבעים לילה בלא אכילה ובלא שינה ונהנה (=ניזון) מזיו השכינה. אולם בענוותו הוא יורד אל העם ומקבל את עצת יתרו-הבא-מבחוץ ליישב את אש סיני בגדרי עולם הטבע (בגימטריא א-להים כנודע).

[לאור זאת נפרש בדרך אפשר מאמר נוסף של רבותינו בסוף ברכות על "לאכל לחם עם חותן משה לפני האלקים" – וכי לפני אלקים אכלו, והלא לפני משה אכלו?! אלא לומר לך: כל הנהנה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה כאילו נהנה מזיו שכינה".

ויש לתמוה: האם כזאת נאמר גם כשהתלמיד חכם עומד ומשמש לפניהם?! (ואם תאמר: דרשות חלוקות הן – הרי רש"י בפירושו הביא את שתיהן!). ועוד: משה הוא "חכם" ולא "תלמיד חכם"?! אך אולי הכוונה: לא לפני משה אכלו, אלא עִם ולכבוד תלמיד חכם – זה יתרו המייצג כאן את התורה שבעל פה, שהוא המייסד את סדריה ומבני בניו ישבו בסנהדרין, ואף משה, בחינת תורה שבכתב, מקטין עצמו ומשמש לפני חותנו! (ופטטיא דאורייתא טבין)].

כך נבין היטב מדוע דווקא המקרא מקדים את סיפור יתרו למתן תורה – כאילו אומר לנו: הַכשירו את עצמכם ואת כליכם תחילה בשכל אנושי ישר וביגיעת בשר ורוח, וכך תזכו לתורה מן השמים, כי "יהיב חכמתא לחכימין ומנדעא ליודעי בינה" (דניאל), ואילו בתורה שבעל פה (וגם במשנה תורה, בחינת תושבע"פ שבתושב"כ כנ"ל), יתרו בא לאחר מתן תורה, להזכירנו היטב (לאחר חיתום כתבי הקדש) שהכל מתחיל במקרא, "תנא אקרא קאי" ובלעדיו "אין על מה לדבר". [והרי זה על דרך שה' אומר למשה "נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים", ומשה לישראל "החלצו.., לתת נקמת ה' במדין"].

ובפתיחת הפרוגרמה (המצוטטת לעיל) מקדים הכתוב **כה תאמר לבית יעקב** – אמירה רכה (וגמישה) לנשים (ולגרים), **ותגיד לבני ישראל** - הגדה קשה לגברים.

ולסיום

מה שנכון לגבי גרים, בוודאי נכון שבעתיים לגבי אחינו בני ישראל הקרויים היום "חילונים", שבהחל המדינה היהודית לשוב אל מקורה, יהיו הם עיקר תורה שבעל פה המעשית, "תורת האדם", שבהם ומהם תתגלה ותתחדש באין-ערוך, והיא היא תורתו של משיח (-בעצמו בעל תשובה!), שכל התורה העכשוית הבל (כלומר דבר קל) בפניה, כי יבואו ויעלו ויֵראו עימם גם כל טובי הגויים, ואיתם כספם וזהבם (-חכמתם האנושית) אשר סיגלו, וכל האפשרויות המודרניות המופלאות יקבלו פנים חדשות לגמרי.

ואילו ה"דתיים", יהיו "יושבי אהל" העסוקים במושכלות ונהנים מזיו השכינה סביב המקדש, כשבט לוי, ועל כך נאמר בדברי ישעיה "ואתם כהני ה' תיקראו", אמנם במדה מסויימת "המעשה (והמשפט) הוא העיקר", ומלכתחילה הוצעה התורה לבני עשו איש עולם העשיה, כי לו נאותות המצוות המעשיות בעולם המעשה, אך כיון שסרב לקבל, נתון לפי שעה גם העסק במצוות בידי עשו-שביעקב, ועל כך נאמר בפרשת וזאת הברכה "זרח **מ**שעיר למו" (וראה שפת אמת שם).